

ANDREA LI
CRVENA KUĆA NA OSTRVU

NASLOV ORIGINALA
RED ISLAND HOUSE, ANDREA LEE

Copyright © 2021 by Andrea N. Lee

Izdavač:
Imprimatur d.o.o.
Miše Stupara 4
Banja Luka
info@imprimatur.ba

Za izdavača: Boris Maksimović

Lektura: Marija Pejić, Sonja Lero Maksimović

Dizajn korica: Dragana Vasić

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Skandi s.p.

Za štampariju: Mladen Spasojević

Tiraž: 700

Godina: 2022.

ISBN: 978-99976-53-32-1

Izdavanje ove knjige finansijski je podržalo
Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske.

Distributer za Srbiju:
BIBLIONER d.o.o.
Dunavski kej 12, 11000 Beograd
office@biblioner.rs
011/3284-094, 066/802-13-32

Andrea Li

CRVENA
KUĆA NA
OSTRVU

Prevela:
Tajda Dedić

Ovo ostrvo Madagaskar nudi sve što je potrebno za život... U okolnim morima ima mnogo ribe, šume su pune peradi, a unutrašnjost zemlje je bogata rudnicima odličnog željeza... Bez sumnje u planinama ima rudnika zlata i srebra... Tle će nuditi šećer, pamuk, indigo i ostale proizvode naših američkih kolonija uz puno niže troškove... Crnački robovi na Barbadosu koštaju 30, 40, 50 (engleskih) funti po glavi, a ja se usuđujem odgovoriti da se za evropsku robu u vrijednosti od 10 šilinga može kupiti crnac rob na Madagaskaru (...) Urođenici su, ili se čine kao ljudi...

Kapetan Čarls Džonson (vjerovatno Danijel Defo),
„Istorija gusara II”

*Ovo je sveta zemlja, ali je prepuštena slučaju,
na milosti vanjskih interesa.*

Naivoharisoa Patrik Ramamodžisoa (Naivo),
„Iza polja riže”

RAT PAKETIĆA

*Ja sam velika kuća, vide me izdaleka
Ni ogromna rulja me ne može razvaliti
A, ako razvale, osvetim se
i ako me ugledaju oni s druge strane mora
Postaće i oni moji sužnji.*

„Ibonija”, tradicionalni ep s Madagaskara.

1.

IMA KUĆA KOJE ne želiš, a one ti ipak uđu u život i sa sobom donesu nove živote, čitave druge svjetove. Ima zemalja koje posjetiš i koje te čvrsto zgrabe i ne puštaju, čak i kad svim silama pokušavaš ostati turista. Šej Sena, američka crnkinja jedva zainteresovana za Afriku, koja je za nju tek mitska pradomovina, razmišlja o ovome otkad je iznenadno i nevoljno postala gospodarica Crvene kuće, ogromnog domaćinstva na sjeverozapadu Madagaskara.

Velika kuća i njeno prokletstvo razlog su zašto je ona trenutno u situaciji nalik snu, pa žuri pod sve

vreljim, subekvatorijalnim suncem kroz zavučene ulice siromašnog ribarskog naselja na ostrvu Narantrani i prati sićušnu sakalavsku djevojčicu u bijeloj satenskoj haljini.

Na jarkoj svjetlosti i u tišini podnevne žege, kad psi mješanci leže pljosnati poput lokvi u flekama hlada, bosonogo dijete, čas vidljivo, čas ne, ide kroz lavirint klimavih baraka od bambusa poput avetne karnevalske figure, u zasljepljujuće bijeloj haljini s volančićima i mašnicom. Povremeno okrene svoju glavu s pletenicama i mršavom, braon rukom smjelo im da znak da je prate, a Šej i njena kućepaziteljka Velika Bertin idu za njom do kuće čovjeka koga svi, najčešće šapatom, zovu Komšija.

Visoka, impozantna Bertin, isto bosa, isto Sakalavka, ide prva. Obučena je u šarenu *lambru* do zemlje, a njena geometrijski upletena kosa skrivena je pod velikom, izbljedjelom gavroš kapom, koja joj nekako daje plemićki izgled. Ona se tiho zakikće svaki put kad mala bijela pojava izađe pred oči, pa onda ležerno nastavi koračati kao da je zauzeta nekim svakodnevnim zadatkom.

Šej se spotiće pored nje, duga suknja koju su rekli da obuče ometa joj hod, a njen američki praktični zdrav razum zapliće joj noge jer se bori sa spoznajom da je prešao prag u duboko nepoznato. U njenoj pletenoj tašni je skriven svežanj arijari novčanica i mali pokloni koje je Bertin predložila. Tašna udara u njeno tijelo dok ona nastoji da ne misli na to da traži Komšiju, čuvenog vrača, s nadom da će on skinuti urok s njene kuće.

2.

Kako je uopšte došlo do ove interesantne potrage? Može se reći zbog nečeg što se nije desilo: ceremonija povodom useljenja koju je Šejin muž Sena, bogati ali škrti italijanski biznismen, zanemario kad je završio izgradnju svoje fantastične ljetne rezidencije na Madagaskaru. Sena je tolika cici-ja da nijedno zebu govedo nije zaklano za lokalne seljane, nijedan svečani ples nije otplesan, nijedna čaša ruma nije prolivena na zemlju za žedne pretke nakon što je zadnji snop slame položen na veliku vilu koju je napravio na finoanskoj plaži, na parceli koja je nekad pripadala pukovniku Andrianasolo.

Naratrani je veoma mali dio Madagaskara; to je malo, bujno ostrvo sa središnjim, osušenim kraterom, koji mu iz daljine daje izgled spljoštene, zelene fedore. Okružen koralnim grebenima, jedan je u lancu starih fumarola koji su se u tercijarno doba izdigli iz vode i postali sateliti golemog glavnog ostrva. Iako ga kartografi definišu kao dio Afrike, Madagaskar pripada samom sebi pošto je razvio svoj nezavisni karakter u toku miliona godina otkad se superkontinent Gondvana raspao, a zemljana masa u obliku štita u moru između Mozambika i Indije odvojila. Topografija je raznolika: od pustinjskih pejzaža kao na Mjesecu, do smaragdnh polja riže, od *allées* baobaba do neprohodnih planinskih šuma – ruku na srce, rub obale s ostrvcima punim palmi je možda i najdražesniji. Početkom 20. vijeka, francuski sveštenik (i pjesnik amater) koji je bio stacioniran na Naratraniju opisuje ostrvo u jednom pismu kao „un

petit morceau du paradis, tombé des cieux". Dodaje takođe da ime Naratrani znači „slomljen” ili „ranjen”, iako se ne zna da li se ovo odnosi na neku zaboravljenu bitku ili krateroliki oblik ostrva.

Smještena na staroj trgovinskoj ruti Indijskog okeana, sitna tačka kopna je vijekovima bila magnet za istraživače, misionare, gusare i sve vrste pljačkaša. Ovo je teritorija Sakalava, jednog od devetnaest naroda Madagaskara i glavni oslonac tog ratničkog plemena u ogromnoj kraljevini koja se nekad prostirala po cijelom zapadnom Madagaskaru. Sakalave su živjele na Naratraniju prije nego što su stigli prvi indijski trgovci, bili su tu sa svojim zebu govedima kad su prošli brodovi gusara Tjua i Averija, bili su tu kad su se njihovi moćni rivali Merine, uz pomoć britanskog oružja, sručili s planina da osvoje obalu, bili su u rezidenciji kad su Francuzi anektirali cijeli Madagaskar kao koloniju, bili su tu 1960. godine, kad je kolonija izborila nezavisnost.

Ova istorija je povezana sa pričom Crvene kuće jer je pojas plaže koji pukovnik Andrianasolo prodaje Seni, sto godina ranije pripadao malagaškom plemiću, rođaku sakalavske kraljice. Sad zaboravljena svađa okončala je život ovog gospodina i jednog od njegovih sluga, a njihovi ostaci još uvijek diskretno leže u udaljenom uglu imanja, skriveni pod korijenjem ogromnog stabla kapoka.

Pukovnik Andrianasolo, Merina, čiji je otac kupio zemljište čim je proglašena nezavisnost, zna sve o skrivenim grobovima u času potpisivanja *certificat d'achat*, nakon intenzivnog cjenkanja s

prepređenim Italijanom. Međutim, pukovnik razborito prećutkuje neobičnu karakteristiku terena. On izrazi samo komšijsku nadu – Andrianasolo provodi odmore na plaži pored, u bungalovu iz sedamdesetih godina koji je propisno očišćen od duhova – da će Senina proslava izgradnje kuće uključivati egzaktne formalnosti i žrtvovanje dva zebua.

Međutim, poput mnogih drugih ljudi koji su do bogatstva došli vlastitim radom, Sena je na čudnovat način svojevoljan. Veliki dio svoje mladosti proveo je pomažući svojoj porodici da se izvuku iz poslijeratnog siromaštva u malaričnim poljima riže u Verčeliju i sad, u srednjoj životnoj dobi, on je zadovoljan i na svom mjestu, kao vlasnik kompanije koja se bavi popravkama i prodajom poljoprivrednih mašina u cijeloj Evropi. Žilavi Lombardanin s povijenim nosom huligana, posjeduje mozak poput mišolovke i pronicljive zelene oči sposobne da iščeprkaju najopakiju taktiku svojih rivala. Za razliku od većine Italijana njegove siromašne generacije, njegova mladost sadrži i jedno netipično poglavlje: kao tinejdžer je proveo godinu dana u Rimu i u *dolce vita* periodu radio za rođaka koji je bio kameraman u italijanskoj filmskoj industriji. Uranjanje u magičnu atmosferu zlatnog doba italijanske kinematografije i prizor filmskih zvijezda kako hodaju između ruševina svjetskog rata u ostacima starog Rima, probudili su sanjalačku stranu u mladom Seni. Međutim, poslije iznenadne smrti oca morao se vratiti na rižina polja i sakriti ovu stranu svoje prirode. Decenijama

je ostala nevidljiva, sve do razvoda od prve supruge, kad je njegova ušteđevina bila dobro zaklonjena u diskretnim skrovištima širom svijeta.

Onda, u četrdeset i nekoj, napokon slobodan da uživa u ludorijama srednjih godina, on polazi na šestomjesečnu ribolovnu ekspediciju po Indijskom okeanu, u pratnji druga iz vojske, starog morskog vuka i kalabrijskog baruna, rođenog u Italijanskoj Somaliji. Dok su plovili preko Mozambičkog kanala, na putu prema Komorskim ostrvima, njihova jedrilica se zaustavlja na istočnoj obali Naratranija i prvi pogled na ostrvo izaziva u Seni miješane osjećaje: kao niz krošea mijenjaju se divljenje, ambicije, strasti – ono što on misli da su osjećali prvi istraživači dok su zapanjeno zurili iz svojih karavela.

Kao skamenjen stajao je na ogradi, piljio preko Finoanskog zaliva ka zemlji koja se polako uzdiže, koja je blještavo djevičanski zelena, kao da je ta boja prvi put upotrijebljena na Zemlji. Na valovitim padinama smještene su sjenovita prašuma i živahna šećerna trska u svjetlijim nijansama, obala je oivičena nizom palmi i kazuarina, a dugačka krivina prazne koralne plaže bijela je i savršena kao upravo odrezana kriška jabuke. Sena nije vjernik, ali zavoj plaže ga podsjeća na blijede, sklopljene ruke barokne statue Djevice Marije, koja je bila jedino blago parohijske crkve iz njegovog djetinjstva. On, oštromni biznismen koji instinktivno prepoznaje materijalnu vrijednost, na licu mjesta donosi odluku da kupi tu zemlju i izgradi kuću. Ovu odluku donosi s jakim osjećajem prepuštanja koji stariji čovjek doživljava kad se zaljubljuje u mlađu djevojku.

„Pazi!”, upozorava ga prijatelj Kalabrijac, koji je proveo godine i godine u Africi. „Nisu ova mjesta tako jednostavna kako se čine! Pogotovo ovdje. Ovi ljudi su dijelom Bantu, dijelom Indonežani, a dijelom nešto što je jednostavno strano. S njima nikad ne znaš na čemu si.”

Naravno, Sena ne zna ništa o Madagaskaru, ni jedan jedini podatak o epskoj geološkoj prošlosti zemlje, ništa o ekscentričnom evolucijskom putu njegove bajkovite flore i faune, ništa o devetnaest plemena i njihovom jeziku sa zakučenim svahili-polinezijskim korijenima. Kao i puno Italijana, on obožava tropske predjele i godinama je, paralelno s rastućim imućstvom, ljetovao s porodicom i prijateljima na Bahamima, u Tajlandu, na Baliu i Tahitiju.

Za njega su sva mjesta s koralnim morima jedan te isti pejzaž, ravan poput Rusoove slike. Kulisa ispred koje će on oživjeti svoje mladalačke fantazije, ukorijenjene u njegovoj ljubavi prema kičastim romanima Emilija Salgarija, bestsellerskog barda egzotike iz 19. vijeka. Salgari nikad nije napustio italijansku provinciju, ali njegovi strasni opisi azijskih, afričkih i južnoameričkih džungli i laguna, detaljni su kao u kakvoj enciklopediji. Piščevi neustrašivi likovi herojski se bore protiv lovaca na glave u starim hramovima, preotimaju mugalske brodove s blagom, spasavaju ushićene heroine iz seraja. Ovi romani raspaljivali su maštu generacijama dječaka iz latino zemalja – dječaka među kojima su bili Gabrijel Garsija Marques, Če Gevara i Sena.

Pored ovih fantazija, čuo je pripovijedanja o Libertaliji, koloniji iz 17. vijeka na Madagaskaru, za

koju se tvrdi da su je osnovali idealistični evropski gusari. Legenda opisuje Libertaliju kao raspuštenu utopijsku zajednicu u kojoj se sve dijelilo i sve je bilo dozvoljeno. Libertalija je očigledno nudila sve: tamnopute konkubine, komotne kolibe od bambusa, zajedničke škrinje zlata, oslobođene afričke robove i visokoumne džentlmene bukanire koji su vodili česte diskusije o ljudskim pravima. Ali da li je uopšte postojala? Sena misli da jeste.

„Misli šta hoćeš”, kaže Kalabrijac. „Bez obzira na to da li je istinita ili ne, ta priča nema sretan kraj. Lokalnim malagaškim plemenima dosadili su doseljenici i u jednoj noći su ih sraznili sa zemljom, ubili čitavu koloniju. Nije ostala nijedna kost. Takve stvari se stalno dešavaju na ovakvim mjestima.”

Sena ignoriše implicirano upozorenje. Kako će slušati čovjeka koji je uspio proćerdati predratno porodično bogatstvo i izgubiti plantaže kafe?

Sena sebe smatra čovjekom koji sve poslove završava brzo. Navikao je na to da preskoči kulturne i kulturološke prefinjenosti i sa strancima preko noći sklapa poslovne ugovore – često se radi o Kinizima ili Rusima – pritom se služeći univerzalno poštovanim jezikom brutalnog cjenkanja. Iznenađenog pukovnika Andrianasola je baš to zadivilo i u rekordnom vremenu Sena posjeduje prelijepim rukopisom ispisanu kopiju francusko-malagaškog kupoprodajnog ugovora za dio plaže s poljima riže srijeda i šećerne trske u pozadini.

Finoanska plaža nije prazna kako je isprva mislio. Iza palmi su dva sela, Finoana i Renirano, puna ribara i radnika u poljima šećerne trske, i sa

čitavom mrežom života, pijacom, majušnom džamijom, katoličkom crkvom i oronulom osnovnom školom koju su izgradili Francuzi. Za Senu ovo znači da će imati još više radnika za izgradnju, koje će sedmično plaćati onoliko koliko u Italiji košta kafa za radnike.

Kuća tako raste magičnom brzinom. Na zemljištu do tada ništa nije izgrađeno, ali se dovoljno uzgajalo: kokos, mango, nangka, tamarind, banane i cvijeće poput jasmína, plumerije, hibiskusa, ilang-ilanga. Zadovoljstvo koje Sena proživljava zbog obilja boja i mirisa inspiriše ga da mjesto nazove *Villa Gioia*, Vila Radost. Iako zna da je ovo često ime prikladnije za drugorazredni pansion u Riminiju, on pretpostavlja da će na ovom ostrvu biti jedino.

Sam je projektovao kuću, uz dogovor s lokalnim građevinskim kraljem, malagaškim Indijcem iz Dijego Suarezá, čija flota *boutres* lađi, debelih drvenih škuna, uplovljava u zaliv s cementom i drvenom građom iz sve manjih šuma Madagaskara. Seni se nespivjesta zbog beskonačnih mogućnosti koje mu pruža novac iz prvog svijeta u zemlji trećeg svijeta, jednoj od najsiromašnijih na planeti. Kao džin iz „Hiljadu i jedne noći”, on saziva tvorevinu nestvarne grandioznosti, mješavinu tropskih stilova iz cijelog svijeta. Šiljasti krov se izdiže nebu pod oblake kao cirkuski šator sa slamnatim krovom, a inspirisan je dramatičnim kolibama iz Sumbe, Indonezije. U jednom dijelu enterijera dominira duplo stepenište, veličanstveno zavijeno kao u kućama na antigvanškim plantažama i vodi do mezanina na kojem su spavaće sobe. Otvoreno, zaobljeno prizemlje samo

je visokim žaluzinama odvojeno od široke verande kao u jednom hotelu u Trinkomauliju. Na ulazu u vrt su visoki drveni stubovi, na njima izrezbarena privlačna, primitivna lica – kopije, kako sâm veselo priznaje, koje je vidio u Diznilendu.

Kao većina velikih tropskih rezidencija i ovo mjesto je građevinski kompleks: natkriveni puteljci vode do odvojene kuhinje i vanjskih objekata, uključujući i bungalov za menadžera kuće. Najveće iznenađenje za posjetioce je široki pod koji ih dočeka čim zakorače unutra. Ovaj pod je od brušenog betona, obojen slojevima boje od željezovog oksida, koji, ispoliran i uglancan, dobije toplu kestenjastu nijansu koja blista u sjenci ogromnog krova kao nešto živo. Zbog toga, seljani iz blizine odmah nazivaju Vilu Đoju „ny trano mena” – Crvena kuća, *Red House, La Maison Rouge*. Na bilo kojem jeziku, naziv zvuči tako prirodno da niko, ni Sena, ne koristi bilo koje drugo ime, niti se uskoro sjeća da je postojala neka ranija verzija imena kuće.

Nevelika su, naravno, Senina djela arhitektonskog hibrida u poređenju s onima koje su ostavili faraoni, sultani ili asteški kraljevi. On oživljava svoju viziju s radošću engleskog lorda iz 18. vijeka, koji svojim naslijeđenim hektarima dodaje bedastoće, ili američkog kriminalnog barona, koji presađuje dijelove raskomadnog šatoa u Njuport. Ali na kraju, na neki tajanstven način, ona izgleda lijepo.

Kuća je lako mogla ličiti na karikaturu, ali njen visoki krov se neporecivo veličanstveno izdiže iznad pernatih linija palmi, između polja trske

i plaže. Iako ne liči na građevine kakve su gradile Sakalave, indijski trgovci ili francuski kolonijalisti, ona se ipak čini prihvatljivom u tom krajoliku i Sena je oduševljen što može da gleda svoju kreaciju tu, tik ispod neba. On nije loš čovjek, ali nakon mnogih godina provedenih u preprodavanju ventila za navodnjavanje, mogućnosti zemlje u kojoj on nije samo uspješni biznismen, već i nabob, izbacili su njegovu dušu iz ravnoteže.

Tako, u napadu arogancije, izjavljuje da on, Sena, neće slušati preporuke pukovnika Andrianasola i lokalnih seoskih poglavara, njegova nova kuća neće imati inauguraciju s običajnom proslavom za građevinske radnike, komšije i prijatelje. Sve dok on ne poželi tako nešto. Možda i nikad. I on sigurno neće da se gnjavi time i troši novac na klanje crnog i bijelog zebu vola samo da bi pokazao poštovanje sujevjernim trabunjanjima.

Ostrvljani – ribari, ugljenari, radnici na poljima trske, sobarice u hotelima, vrtlari, mehaničari, pijačni prodavači, prostitutke, drvoresci, a i imućniji ljudi poput vlasnika prodavnica i profesionalaca – posmatraju ovo zanemarivanje bez ogorčenosti, ali s predosjećajem o neizbježnim posljedicama. Naročito Sakalave ovo osjećaju. Oni su stalni ovdje, *teratany*, stanovnici od neupitne važnosti za ovo mjesto, poput vulkanskog tla, čije su generacije predaka uvijek bile izložene hirovima i raznim zlostavljanjima „vazaha”, kako oni nazivaju strance koji dođu na ovu zemlju. Ovi mještani znaju sve o nepoštovanim mrtvima i posmatraju, bez iznenađenja, kad Crvena kuća počinje, čak prije nego

što je namješten, da skuplja zlu auru. To se dešava malo-pomalo, kao što se talože otpad i prašina, i povećavaju u uglovima nepometene sobe.

I konačno, kao što je često slučaj, jedna žena mora da riješi problem.

3.

Kad je Šej Gilijem, Senina druga žena, prvi put ugledala Crvenu kuću, nije mogla zamisliti da će se zbog ovog zdanja uskoro naći u borbi na život i smrt, uvučena u okultnu bitku između više vrsta zaposjednutosti u kojoj će pobijediti vještina učesnika.

A šta su vještina i zaposjednutost nego odmakli oblici čežnje? Šej, predavačica na univerzitetu, koja je odgojena u okruženju stroge političke korektnosti istočne obale, u progresivnom afroameričkom srednjem sloju, u Oklandu, Kaliforniji, nikad nije čežnula za tropskom palatom u skorojevićkoj plantaškoj fantaziji. U djetinjstvu, kad je bila zaljubljena u knjige, ali i poslije, Šej, koja je u svojoj porodici slovila za nepostojanu osobu, imala je više specifičnih želja (sposobnost da hoda kroz zidove je jedna od njih), ali sebe nikad nije zamišljala kao gospodaricu dvora u neokolonijalnoj palati zadovoljstava, prizvanu na afričkom tlu.

Crvena kuća je bila duže u životu njenog muža nego ona. Kad su se prvi put sreli na svadbi u Komu, Sena joj se hvalio svojim madagaskarskim projektom dok je ona koketirala s njim ispod oboda ekstravagantnog, dizajnerskog, slamnatog šešira – time počinje i njihova malo vjerovatna romansa. Malo

vjerovatna zato što visoka dobitnica Fulbrajtove stipendije, s diplomama najeminentnijih univerziteta i vragolastim osmijehom, nije imala ništa zajedničko s niskim, prodornim biznismenom iz Lombardije, čija je jedina diploma bila sertifikat za računovodstvo iz srednje škole. Ipak, ovaj neobični par iznenadio je i same sebe i sve koji ih poznaju time što su se odmah zaljubili jedno u drugo, intenzitetom koji isključuje sve, sem spajanja njihovih života.

Šej je iznenadio muškarac toliko drugačiji od njenih umnih američkih i evropskih ljubavnika s kojima je bila nakon kratkotrajnog braka sa svojim momkom iz fakultetskih dana, studentom medicine s Jamajke, čiji su se jevanđeoski stavovi o ženskoj podređenosti javili čim su izrečeni bračni zavjeti. Sena joj ne liči ni na jednog muškarca koga je poznavala: njen ga otac, profesor na Univerzitetu Mils, ne prihvata, ali ne zato što je Sena bijelac i stranac – u njihovoj porodičnoj lozi sa svijetlim virdžinijskim korijenima ima mnogo bijelih predaka i u njihovom naselju u Oklandu mnogo mješovitih brakova – već zato što Sena nije išao na fakultet. Za Šej, koja je tek završila postdiplomске studije, Sena je novo iskustvo: ovaj smioni, harizmatični Italijan je petnaest godina stariji od nje, biznismen s nepokolebljivim razumijevanjem konkretnih životnih činjenica; čovjek koji se bavi (na neki tajanstveni trgovački način) prodajom poljoprivrednih mašina, koji kupuje zemljište – kupio je dio stvarnog ostrva. Čovjek koji je teškim radom izašao iz siromaštva, na način kako su to mnogi američki crnci morali. Čovjek koji, što

je rano otkrila, ispod pragmatične vanjštine krije žilu svojeglave mašte koja odgovara njoj.

Sena, senzualac po prirodi, prvo joj se udvara radi njene fizičke ljepote – njene visine, njenog tijela sa sjajem terakote, njenih plitkih očiju koje tom licu daju istovremeno neumoljiv i djetinjast izraz – ljepota kakva se sreće na mnogim vrućim zemaljskim mjestima gdje se različite rase miješaju u lukama. Štaviše, ona je Amerikanka, kao filmske glumice kojima se divio u Činečiti. Zadivljen je njenim otmjenim obrazovanjem, njenim tečnim italijanskim i francuskim, njenim štreberskim poznavanjem svakog ugla široke mape književnosti. Ali više od svega, privlači ga nešto nepoznato, bezobzirnost koju otkriva duboko u njenim očima.

Izgradnja Crvene kuće odvija se paralelno s njihovim udvaranjem, nešto što po neizrečenom dogovoru ostaje skriveno, skoro kao erotska tajna. Šej dolazi na Naratrani na njihovom prvom zajedničkom putovanju, dok su prolazili iz Kejptauna za Mauricijus. Ona vidi betonske temelje i lijepu, pustu plažu i više uopšte ne misli na to mjesto.

Ali za Senu ovo ostaje opsesija. On nekako osjeća da je kuća zadatak koji mora završiti prije nego što uplovi u drugu bračnu luku. Zato često putuje za Madagaskar i na poslovnom putovanju u Hongkong puni kontejner starim makaoskim namještajem i šalje ga za ostrvo. Zapošljava nezaposlenog Grka, hotelskog menadžera Kristosa, da vodi radove izgradnje i da poslije bude menadžer cijele vile. On stalno zamišlja i u mislima mijenja i unapređuje sliku svoje kreacije: uzvišeni okvir

krova koji se uzdiže kao gigantska krinolina između brda i okeana; liliputanske figure koje postavljaju slamu na krov, spretno se penju preko drvenih rebara, puneći prazan prostor.

Što se tiče Šej, ona je zauzeta ljubavlju, brakom, mijenjanjem planova za svoju karijeru. Njene misli su preplavljene novim pravcem u njenoj budućnosti – to je okolnost koju je podstaknula godinu dana ranije, kad je počela da usmjerava svoje studije na afroameričke pisce iseljenike, poput Vilijama Denbija, i kad je došla u Rim da radi istraživanje za disertaciju. Sad je i ona izabrala iseljenički put i u ovom vrtlogu promjena, pomisao na građevinu blizu Jarčeve obratnice je previše za poimanje: Italija je već dovoljno veliki izazov, sa svojom lavi-rintskom porodičnom dinamikom, sa svojom sunčanom površinom koja u sjenama skriva katoličke tabue. Ona pretpostavlja da će njena veza s Madagaskarom jednostavno biti produžetak evropske kulture, u kojoj uči da se snalazi; dio običaja – pomalo šokantnog za vrijedne Amerikance – dugih ljetovanja, dokonog boravljenja na mjestima uz vodu, *villegiatura*. U ovom ranom periodu novog života, Naratrani je samo dekorativni detalj, muštra na tapeti, kao egzotični vez.

Samo Senina majka, snažna, dobro raspoložena udovica, koja se zabavlja u blagostanju nakon mladosti provedene šijući vreće za rižu, vidi vezu između simpatične, drage, tamnopute američke *professoressa*, koju je njen sin predstavio kao drugu snahu i zemljišta koje je kupio u vreloj, smeđoj, divljaj Africi. Poput mnogih Italijana, ona ne razmišlja

previše o rasi i brzo je zavoljela Šej, koju smatra damom, mada malo napetom, ali pošto poznaje svog dječaka, ona predviđa da njegovoj ženi neće biti lako – kao što neće biti lako s tom skupom i nepotrebnom vilom za odmor koju je on izgradio u džungli na opasnom dijelu Zemlje. Za to su krive Salgarijeve knjige, misli ona i u pravu je, ali ne govori ništa.

4.

„Pogledaj kakvu sam ti vilu izgradio!”, hvali se Sena kad je Šej prvi put ugledala Crvenu kuću. To se dešava u julu krajem devedesetih, prije nego što su uvedeni direktni čarter letovi iz Italije za Naratrani. Muž i žena, u braku šest mjeseci, letjeli su preko noći iz Milana u Pariz, pa iz Pariza u Antananarivo, glavni grad u neravnoj unutrašnjosti Madagaskara. Dok su čekali let za obalu, proveli su dan i noć u starom hotelu izgrađenom u francuskom kolonijalnom stilu, umorni od hladne klime na sjeveru zemlje. Zrak je pun istorije i duhova u Gradu hiljada, svetoj gorskoj prijestonici merinskih kraljeva i kraljica, sceni drevnih krvoločnih sukoba s jeticima i nametljivim Evropljanima. Iako je na ulicama metež od brojnih ljudi i trošnih vozila, ovo mjesto odiše onostranim zbog svog azurnog neba, uništenih palata s kamenim slavolucima, kuća od cigle na obroncima brda koje su kao igračke, djece prosjaka koja blistavim očima anđela bulje kroz prašnjav vjetar. Šej posmatra lica oko sebe, izmiješanu afričku i azijsku fizionomiju i osjeća da je na mjestu koje ne liči ni na

jedno drugo na zemlji: ravnodušan, melanholičan grad koji i pored zapuštenosti i gnjilog siromaštva, zrači nekom čudnom, tajnom čistoćom.

U zoru su letjeli do obalnih ostrva. Na blistavom suncu, Indijski okean iz visine otkriva duboke šare jedne nijanse plave boje pokopane u drugu, onda se Naratrani približava, talasast sa zelenim krznom šećerne trske i šume, koralnim plažama koje se sjaje poput iznenadnih osmijeha, močvarama mangrova koje krvare blato u more. Slijedi spuštanje malog aviona na makadamsku pistu i tropski zrak ih prvi put miluje po licu poput dječje ruke.

Kad su prvi put došli nakratko, Šej je mislila da je Naratrani mjesto standardne ljepote kakva se vidi na razglednicama. Ali danas na obalnoj vrućini, nju dočekuje ista moćna, tajnovita i nevina atmosfera kao u hladnim gorskim predjelima. Jutarnji zrak ima skoro natprirodnu jasnoću dok ona i Sena napuštaju mali aerodrom u prašnjivom tojota kamionetu i truckaju se po cesti koja je nekad bila popločana, kroz pejzaž kakav je postojao od početka vremena i svijeta. Sa svake strane visokog grebena padaju zelene strmine na kojima su smještene guste šume, s crvenim cvjetovima kao lusterima i visećim lijana-
ma u kojima su sjemenke dužine ljudske ruke. Ona može da zamisli kakve se životinje kriju duboko u lišću i kako skrivaju svoje draguljaste oči od sunčane svjetlosti: lemuri, aj-aj, patuljasti kameleoni, leteće lisice – tajanstvene vrste koje ne žive ni na jednom drugom mjestu na Zemlji.

Šej, tipično, nije čitala turističke vodiče, već je pregledala raznolike zapise o Madagaskaru:

hronike ranih kineskih i perzijskih istraživača, protokole holandskih robovlasnika, zamršene izvještaje o merinskim i sakalavskim savezima s Engleskom i Francuskom, požutjele traktate amatera prirodoslovaca i misionara poput cijenjenog Džejsma Sibrija, biografije avanturista poput Francuza Žana Laborda, industrijskog mađioničara i ljubavnika merinske kraljice. Zaključak ovog fragmentarnog istraživanja bila je jedna jasna misao: stranci uvijek hoće nešto od Madagaskara. Emocija se nije mijenjala, samo predmet požude: bilo da se radi o stvaranju zemlje lokusa za sjajne legende o gigantskim pticama ili drveću ljudožderima; bilo kao izvor dragog kamena, rijetkih leptira, palisandera, začina, robova; ili kao plodno tle za proizvodnju šećera, vanilije, rafije, kakaoa; kao uporište za uplovljavanje u Indijski okean; ili čak – kako je Hitler planirao – kao pogodnu kaznenu koloniju za Jevreje protjerane iz Evrope.

Šej misli o svemu ovome dok prolaze pored lučkog grada Sen Grimoa. Nekad francuski administrativni centar, sad je trula žabokrečina u kojoj zebu goveda pasu na ukorovljenim promenadama i veš se suši na pohabanim topovima više luke. Pored središnje pijace prolaze prodavači i kupci u šarenim *lambama*, nose korpe s povrćem i vreće riže na glavama, guraju djecu u dronjavoj odjeći, prepuni taksi kamioneti, traktori sa skorenim blatom koji voze radnike s polja. Na raskrsnici gdje su nanizane tezge s hranom, skrenuli su na cestu pored koje je zaraslo evropsko groblje, pa onda prešli preko rijeke u kojoj su poluobučene žene lupale oprani veš o kamenje. Uskoro prašnjava cesta boje cigle izbija u

široki krajolik, vodi ih kroz uskovitlano more šećerne trske, istačkano napuštenim olupinama mrtvih mašina.

„Još nekoliko godina i ove trske više neće biti”, zapaža Sena. On je već prešao u svoju personu za ovogodišnje ljetovanje: kosa vojnički kratko ošišana, maskirna vesta i sunčane naočale s reflektivnim staklima koje kao da pokazuju da mu je za kompletiranu kombinaciju potrebna još samo automatska puška preko ramena. „Od nezavisnosti, kraljevi šećera su se služili starim francuskim mašinama. Čak ni marksisti nisu odbili kolonijalnu zaostavštinu kad su vladali 70-ih! Ali previše je previše – zemlja je iscrpljena i mašine se raspadaju.”

„Zar ne može tvoja firma pomoći?”, pita Šej, misleći na kombajne koji su nekako povezani sa Seninim poslom. Za nju je šećerna trska simbol historijskog zla, ali je sigurna da bi iznenadna smrt industrije stvorila ekstremni jad.

Sena se nasmija i potapša je po koljenu. Kad se radi o poslu, on nije sentimentaln. Pored toga, on uživa u tome da objašnjava stvari svojoj preobrazovanoj ženi, robusne istine o tome kako funkcioniše svijet izvan knjiga. „Mi naplaćujemo i hoćemo pravi novac, a tog ovdje nema”, kaže on. „Ne, tako će biti: trska će se iskorijeniti, zemlja će se rasprodati za budzašto i turizam će zatvoriti jaz. Tereni za golf, veliki hoteli kao na Zanzibaru i Mauricijusu. To je budućnost ovakvih mjesta. Ali *tesoro*, znaš da nismo došli da radimo. Jesam li ti ispričao priču o Libertaliji?”

„Libertalija je mit”, odgovara Šej blago, ne zna se koji put, dok namješta naočale i privezuje

maramu da zaštiti svoju kratku kosu od prašnjavog vjetra. Ne ulazi u književnu genealogiju koju je pro-našla kad je istraživala o legendi: kako se spominje u jednoj jedinoj knjizi, „Istorija gusara”, za koju se smatra da je Danijel Defo napisao pod pseudoni-mom; kako liči na utopijske putopise čija je tradicija starija od Tomasa Mura i seže do Platona i Euzebi-ja. Ne spominje ni svoje iznenađenje kad je otkrila da je Vilijem Barouz izabrao Libertaliju kao mje-sto radnje za svoju posljednju apokaliptičnu novelu. Ipak, Šej nema namjeru da podučava svog muža književnosti. On ionako ne bi slušao i, začudo, ovo je jedna od stvari koje joj se kod njega sviđaju.

Senino uzbuđenje raste dok se približavaju Crvenoj kući i njenoj velikoj tajni. On vozi kamionet između rupa i jaraka po lošoj cesti kao dijete brdski bicikl. Prošli su pored nekoliko prljavih betonskih koliba izgrađenih za radnike u poljima, oko kojih lutaju patke i kokoške, pored žena koje radozno gledaju dok lupaju rižu u visokim drvenim avani-ma i male djece u dronjcima koja mašući trče i viču: „Salut, vazaha!”

Prašina se uskovitlala dok Sena s trzajem kočii pored poluzakopane pruge koja je nekad prevozila trsku. Na raskrsnici je zardali znak upozorenja na kojem se još uvijek nazire mala lokomotiva, poput crteža iz vrtića. Tu cesta nastavlja nizbrdo i nudi prvi pogled na krov Crvene kuće iznad krošnji pred nemogućim plavim odsjajem mora u pozadini. „Vidi kakvu sam ti palatu izgradio!”, Sena sad zva-nično proglašava da je to kuća i širi ruke u strane poput velikog promotora.

Šej je iznenađena i osjeti svoj dah zaglavljen u grlu. Obuzimaju je oprečne emocije: bljesak ženskog ponosa zato što se Sena toliko potrudio da je zadivi, ali i upozorenje. Ona shvata da se nadala da kuća neće biti lijepa – mislila je da bi je bilo lakše prihvatiti ako je neukusna: pretjerana, kao recepcija u kičastom luksuznom odmaralištu ili skućena, kao ljetna koliba loših proporcija – kao mjesto na koje se navikneš i zavoliš ga poput dosadnog rođaka.

Umjesto toga, ona vidi slamnati krov zadivljujuće veličine i izolovanosti, viši od najviših palmi koje okružuju dugi zaliv. Šej vidi harmoniju u proporcijama i istog momenta shvata da ovdje nešto nije u redu. Ne radi se o arhitekturi, već o činjenici da na njoj postoji greška koju ona ne može odrediti, ova kuća je puno više od simbola bogatstva u siromašnoj zemlji. Ono što odmah zna je: ova kuća nikad nije bila izgrađena za nju. Stvarnost je da je ovdje, u ovom udaljenom uglu Zemlje, njen muž podigao spomenik neprikladnoj intimnoj fantaziji. Budući da ju je sad ona vidjela, i ona je nekako saučesnica.

Sjeća se prve rečenice iz knjige „Moja Afrika”, knjige koju je voljela zbog lakonskog proznog stila Bliksenove i mrzila zbog grandioznog paternalizma koji oblikuje autorkinu viziju. „Imala sam farmu u Africi...” Na prvoj godini fakulteta, dok se nastojala profilisati kao kulturološka ratnica, napisala je strastveni esej opisujući ovih par riječi kao poklič za imperijalističko ugnjetavanje. Jer, šta je „imala”, tipkala je ljutito osamnaestogodišnja Šej, nego čin silovanja?